



**bijeenkomst in het bisschopshuis
Handboek voor de spirituele oecumene**

10 november 2008

Een uitgave van het bisdom van Breda, januari 2009

T 076 5223444

E secretariaat@bisdombreda.nl

I www.bisdombreda.nl

**bijeenkomst in het bisschopshuis
Handboek voor de
spirituele oecumene**

10 november 2008

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Een handboek voor de spirituele oecumene <i>R. de Weerd</i> <i>Functionaris voor oecumene van het bisdom van Breda en</i> <i>diaken in de Antoniuskathedraal</i>	6
Toekomst van oecumene Aan de hand van het <i>Handboek voor de spirituele</i> <i>oecumene</i> van kardinaal kasper <i>Ds. drs. W. Vermeulen</i> <i>Dominee in Bergen op Zoom en voorzitter van de classis</i> <i>West-Brabant</i>	15
Oecumene in de pastorale praktijk <i>Drs. E. Bornhijm</i> <i>Pastoraal werker van de parochie Sint Christoffel in</i> <i>de regio Halsteren en Steenbergen</i>	19

Op maandagavond 10 november 2008 vond in het bisschopshuis in Breda een bijeenkomst plaats voor pastorale beroepskrachten over het *Handboek voor de spirituele oecumene*. Het *Handboek voor de spirituele oecumene* is geschreven door kardinaal W. Kasper, voorzitter van de Pauselijke Raad voor de bevordering van de Eenheid van de Christenen. Het weekend van 8-9 november 2008 was het weekend van Willibrordzondag, de zondag voor de oecumene.

Het was de tweede maal dat bisschop Van den Hende priesters, diakens en pastorale werkers uit het bisdom uitnodigde voor een bijeenkomst in het bisschopshuis. Drie inleiders lieten hun licht schijnen over het Handboek voor de spirituele oecumene en de betekenis ervan voor de pastorale praktijk in de parochies.

Oecumene is belangrijk. We verwijzen naar het *Oecumenisch directorium* van de Pauselijke Raad voor de Eenheid van de Christenen (1993): “De oecumenische beweging is een genade van God, geschonken door de Vader in antwoord op het gebed van Jezus en de smeekbeden van de kerk die haar door de heilige Geest worden ingegeven. Terwijl het oecumenisch streven plaats vindt binnen het kader van de algemene opdracht van de kerk om de mensheid in Christus te verenigen, is zijn eigen terrein het herstel van de eenheid onder de christenen. Zij die in de naam van Christus zijn gedoopt, zijn juist daardoor geroepen zich te wijden aan het streven naar eenheid” (nr. 22).

De inleidingen van de sprekers zijn in deze brochure opgenomen. Diaken De Weerd geeft in zijn inleiding de achtergrond en de intentie van het *Handboek voor de spirituele oecumene* aan. Dominee Vermeulen spreekt over zijn visie aangaande oecumene en aangaande de mogelijke rol van het handboek in de praktijk. Pastoraal werker Bornhijm spreekt over de oecumene in zijn pastorale praktijk en brengt in dit verband het handboek ter sprake.

Het *Handboek voor de spirituele oecumene* kan worden besteld bij het Secretariaat van de RK Kerk via E bestel@rkk.nl, T 030 2326909. (Prijs € 7,50 excl. verzendkosten.)

Een handboek voor de spirituele oecumene

R. de Weerd

Functionaris voor oecumene van het bisdom van Breda en diaken in de Antoniuskathedraal

1. Inleiding

Bij een handboek van een Duits kardinaal stelt men zich doorgaans het formaat boeken voor dat, mits mooi uitgegeven, fraai staat in de boekenkast, liefdevol bedekt met een laagje stof of verborgen achter een zorgvuldig geweven spinnenweb, en dat vol bewondering bekeken wordt, maar zelden gelezen. De teleurstelling is daarom ook groot wanneer men het *Handboek voor de spirituele oecumene* in handen krijgt: geen boek voor de boekenkast, je kunt het gewoon in één avond uitlezen, en wat misschien nog wel het ergste is, het ziet er niet uit. De Duitse *Gründlichkeit* vertoont ernstige tekenen van verval.

Maar de titel werkt misleidend. Het gaat niet om een handboek. Het gaat, zoals in het voorwoord staat, om een ‘korte handleiding’ of *vademecum*. De idee voor een dergelijk *vademecum* ontstond tijdens de Plenaire Vergadering van de Pauselijke Raad ter Bevordering van de Eenheid van de Christenen, die zich in 2003 boog over het thema ‘spirituele oecumene’. Dit *vademecum* moest de aanzet geven om ‘de geestelijke wortels van de oecumene te verdiepen en daarvoor ook suggesties aanbieden’. Een conceptversie werd in november 2004 voorgelegd bij een internationale conferentie ter gelegenheid van veertig jaar *Unitatis redintegratio*, het document van Vaticanum II over de oecumene. In de uiteindelijk versie werden suggesties van deelnemers aan deze conferentie en voorstellen van lokale oecumenische organisaties meegenomen.

Het handboek wil vooral een praktische uitwerking zijn van de belangrijkste documenten sinds Vaticanum II. Deze zijn de decreten van Vaticanum II *Unitatis*

redintegratio en *Orientalium Ecclesiarum* (1964), de Wetboeken van het Kerkelijk Recht (CIC en CCEO, resp. 1983 en 1990), de encycliek van Paus Johannes II *Ut unum sint* (1995) en het *Oecumenisch Directorium* (1993) van de Pauselijke Raad ter bevordering van de Eenheid van de Christenen.

Deze twee elementen, een praktische uitwerking van kerkelijke documenten, bepalen ook de invulling van het handboek. “Het toepassen van de leer, richtlijnen en normen van deze documenten op het gebied van de spirituele oecumene is het centrale doel van deze tekst.” Praktisch ieder onderdeel van het handboek bestaat uit een inleiding, waarin de leer, de richtlijnen en normen kort en ter zake doend worden weergegeven, om daarna een aantal praktische aanbevelingen te geven, hoe men werk kan maken van de in de inleiding gegeven elementen. Dat werk maken hangt natuurlijk af van de voorgegeven context. Wat wel en niet geschikt is in welke situatie, hangt af van de oordeelsvorming van de plaatselijke bisschop. Hij heeft de taak de middelen te vinden die de eenheid in zijn diocees constructief kunnen bevorderen.

Tenslotte: het handboek wil een uitnodiging zijn aan alle christenen, ook die van andere tradities. Juist deze uitnodiging geeft het handboek een praktische openheid naar de andere tradities die je bij de officiële documenten dikwijls mist.

2. *Spirituele oecumene*

Het handboek wil een *vademecum* zijn voor de spirituele oecumene. Wat wil dat zeggen, ‘spirituele oecumene’? Het handboek grijpt hiervoor terug op het decreet *Unitatis redintegratio*. Daar vinden we, in hoofdstuk 2, dat gaat over de

praktijk van de oecumenische beweging, de definitie van het begrip: “Deze innerlijke omkeer en heiligheid van leven, tezamen met persoonlijke en openbare smeekbeden voor de eenheid van de christenen, moet men beschouwen als de ziel van de gehele oecumenische beweging. Men kan dit terecht een geestelijke oecumenische beweging noemen” (UR, 8).

Spirituele oecumene wordt in deze definitie de ‘ziel van de oecumenische beweging’. Ziel kun je hier, naar goed Romeins gebruik, het bewegende principe noemen. Daarom kan de spirituele oecumene ook het begin, het principe worden genoemd van alle oecumene. Deze ziel wordt op haar beurt gekenmerkt door twee bewegingen: aan de ene kant door innerlijke omkeer en heiligheid van leven, aan de andere kant door persoonlijke en openbare smeekbeden voor de eenheid van de christenen.

De eerste beweging, de innerlijke omkeer en de heiligheid van leven, volgt, zo het handboek, uit Jezus’ oproep tot bekering. De weg naar eenheid wordt alleen begaanbaar wanneer christenen de wond van verdeeldheid voelen, niet alleen vanuit een theologisch standpunt, maar ook en vooral ‘in eigen hart en ziel’. Deze verdeeldheid van de christenen is een gevolg van trots, zelfzucht, polemiek wederzijdse veroordeling, neerbuigendheid en aanmatiging. Dat vraagt om een diepgaand gewetensonderzoek, erkenning van fouten en een openheid naar de verzoenende kracht van het evangelie. *Unitatis redintegratio* omschrijft het zo: “...uit vernieuwing van geest, zelfverloochening en onbelemmerde schenking van liefde wordt het verlangen naar eenheid geboren en tot rijpheid gebracht” (UR, 7).

De tweede beweging, het openbaar en persoonlijk gebed voor de eenheid volgt volgens het handboek uit het besef dat eenheid een geschenk ‘van boven’ is. Het verlangen naar eenheid, die voortkomt uit de innerlijke omkeer en de

heiligheid van leven, wordt daarom, in navolging van Johannes 17, 21 (laat hen allen één zijn), het meest volkomen tot uitdrukking gebracht in gebed. Daarom zegt het handboek dat gebed ‘de koninklijke poort’ is van de oecumene.

Deze twee elementen, de innerlijke omkeer en heiligheid van leven en het openbaar en persoonlijk gebed zijn de ziel, het bewegende principe van de oecumenische beweging. *Unitatis redintegratio* omschrijft oecumenische beweging als volgt: “Onder ‘oecumenische beweging’ verstaan wij de activiteiten en plannen die overeenkomstig de verschillende noden van de Kerk en naargelang van de verschillende tijdsomstandigheden worden ondernomen en georganiseerd om de eenheid onder de christenen te bevorderen...” (UR, 4). Deze activiteiten en plannen hebben, volgens het handboek, alleen betekenis in oecumenische zin wanneer ze tot stand komen “...onder ingeving van de genade van de heilige Geest” en “...worden voltrokken in gelovige gehoorzaamheid aan de Vader en in uitvoering van de wil van Christus, onder leiding van de heilige Geest.” Anders gezegd: innerlijke omkeer en gebed geven de ruimte om te onderscheiden waar het werkelijk op aan komt, geven een oprechte waardering van de vele elementen van heiligheid en waarheid bewerkt door de heilige Geest, binnen en buiten de grenzen van de Katholieke Kerk. Daarom kan het handboek zeggen dat de oecumenische beweging een *geestelijke* proces is, dat voortkomt uit de wortels van de christelijke spiritualiteit.

3. De oecumenische beweging

Welke beweging heeft het handboek voor ogen, wanneer het spreekt over de oecumenische beweging? In de beschrijving ervan worden een aantal elementen onderscheiden. Op de eerste plaats wordt gezegd dat ‘wat ons bindt groter is dan

wat ons scheidt' (UUS 20). Alle elementen van gemeenschap "...komen voort uit Christus, leiden ons tot Hem en behoren tot de enige Kerk van Christus" (UR 3). De heilige Geest is ook werkzaam in de Kerken en kerkelijke gemeenschappen en sterkt hen allen in heiligheid.

Desalniettemin *subsisteert* de Kerk van Christus in de Katholieke Kerk. Er zijn elementen van heiliging en waarheid buiten de zichtbare grenzen van de Katholieke Kerk, die ook naar eenheid stuwen, zoals *Lumen Gentium* zegt. Andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen hebben geen volledige gemeenschap met de Katholieke Kerk, maar bewaren wel een werkelijke gemeenschap met elkaar, in verschillende gradaties, zoals het handboek stelt. De beweging is daarom het groeien van een gedeelde *communio* naar een volledige.

Op de tweede plaats, ook al subsisteert de Kerk van Christus in de Katholieke Kerk, toch hebben andere Kerken of kerkelijke gemeenschappen soms een betere uitdrukkingvorm van het christelijk mysterie. Het handboek noemt dit de schatten van Oost en West en Noord en Zuid, dus van het wereldwijde christendom, die "...terecht gewaardeerd kunnen worden als gaven van de heilige Geest". Het is de inzet van het handboek om mede een stimulans te zijn deze gaven te ontdekken, en zo mogelijk samen te delen en tot uitdrukking te brengen.

De twee pijlers van de spirituele oecumene, innerlijke omkeer, heiliging van leven aan de ene kant en gebed om eenheid aan de andere kant, zijn de ziel, het bewegende principe bij deze twee elementen van de oecumenische beweging, de diepe verbondenheid ondanks de pijnlijke scheiding en de erkenning van de gaven van de Geest aan andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen, die op haar beurt kan leiden tot samenwerking op velerlei gebied,

zoals liturgie, catechese en diaconie. Daarom is de spirituele oecumene het kloppende hart van de oecumene. Het handboek wil dit kloppende hart handen en voeten geven.

4. *Wat vraagt spirituele oecumene?*

De spirituele oecumene zoekt een verdieping van de onderlinge verbondenheid met de andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen om zo te ontdekken waar en hoe de Geest werkzaam is onder de christenen. Dit vereist, zoals we zagen, een innerlijk omkeer en gebed, mogelijk in gezamenlijkheid met andere christelijke gemeenschappen.

Om vruchtbaar te zijn vraagt de spirituele oecumene niet alleen een bekendheid met de tradities van andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen, maar vooral een staan in en een bekendheid met de eigen traditie en de uitdrukkingvormen daarvan in het eigen kerkelijk leven. Alleen dan is het voor de verschillende Kerken en kerkelijke gemeenschappen mogelijk om dieper door te dringen in elkaars tradities, om zo dieper door te dringen in de goddelijke mysteries en waarheidsgetrouw, in liefde en nederigheid verder te zoeken. Of, zoals *Unitatis redintegratio* het zegt, “Niets staat zo ver af van de oecumenische beweging als een vals irenisme, dat de zuiverheid van de katholieke leer schaadt en de authentieke, vaststaande zin ervan verduistert” (UR, 11).

Spirituele oecumene veronderstelt daarom oecumenische vorming. De vorming moet, zoals het *Oecumenisch Directorium* zegt, leerstellig en praktisch van aard zijn. Het handboek, omdat het vooral praktisch van aard wil zijn, geeft op die manier ook een nieuwe impuls aan oecumenische vorming.

5. *Opbouw en karakter van het handboek*

Het handboek bestaat, naast een inleiding, een conclusie en een bibliografie, uit drie delen, getiteld *Verdieping van het geloof*,

Gebed en eredienst en *Diaconie en getuigenis*. Ieder deel bestaat uit een klein aantal paragrafen, die op hun beurt weer zijn onderverdeeld in subparagrafen. Iedere paragraaf begint doorgaans met een beschouwing van meer algemene aard, die in de daaropvolgende subparagrafen praktisch wordt uitgewerkt, middels een korte inleiding gevolgd door vele ‘tips en trucs’ om het specifieke onderwerp naar de praktijk te vertalen.

Het is een handboek voor de spirituele oecumene. Dat bepaalt natuurlijk de insteek bij de verschillende onderwerpen. Die insteek is *de facto* steeds dezelfde: het verlangen om te komen tot verdieping van de onderlinge verbondenheid en de ‘ontdekking’ van de gaven van de Geest aan de verschillende Kerken en kerkelijke gemeenschappen, alsook het uitspreken van dit verlangen in persoonlijk en/of openbaar gebed. Alle ‘tips en trucs’ zijn uiteindelijk tot deze twee elementen te herleiden.

Een voorbeeld: Martelaren en getuigen tot de dood. Vrijwel alle christelijke tradities hebben hun eigen martelaren. Het handboek nodigt uit om lokaal of regionaal registers en biografische notities te publiceren betreffende recente geloofsgetuigen tot de dood en gebruik te maken van gebeden en meditaties die voortkomen uit verschillende tradities en raken aan ervaringen van het martelaarschap. Hier worden we uitgenodigd openheid te betrachten voor en kennis te nemen van de verschillende tradities. Daarnaast moedigt het handboek aan om jaarlijks een oecumenische viering te houden ter herdenking van de geloofsgetuigen of oecumenische voorbeden te houden voor christenen van alle tradities die nog altijd slachtoffer zijn van vervolging en geweld. Door gemeenschappelijk gebed kunnen we dit verlangen naar verdieping ook daadwerkelijk uitspreken.

Wanneer je het handboek binnengaat, lijkt het daarom net alsof je in een supermarkt bent aangekomen. Het aanbod van wegen van spirituele oecumene is zeer groot, en het vraagt om een goede onderscheiding om te kijken welke weg voor welke gemeenschap de juiste is, welke weg op de langere termijn de meeste vruchten kan afwerpen. Toch: je moet het ook niet zien als een boekje met ‘tips en trucs’. Het handboek kan alleen maar vruchtbaar werken wanneer je voor ogen hebt wat spirituele oecumene inhoudt binnen het geheel van de oecumenische beweging. Daarom is dit niet een vrijblijvend handboek: het heeft geen zin wanneer je grabbelt in de grabbelton van ‘tips en trucs’. Het handboek zal alleen vruchten afwerpen wanneer de ‘tips en trucs’ ook werkelijk ingebed zijn in een klimaat, een sfeer van spirituele oecumene.

6. Würdigung

Het *Handboek voor de spirituele oecumene* wil een inspirerend, maar vooral ook een praktisch document zijn om de oecumene wereldwijd een nieuwe impuls te geven. Mede door het praktische karakter van het handboek kan men ook zeggen dat het daar op een goede manier in slaagt.

Het handboek wil geen theoretische verhandeling zijn. Daarom brengt het ook weinig nieuws op het gebied van de oecumene, behalve dan de verdieping van het begrip ‘spirituele oecumene’. De richtlijnen die het handboek volgt, zijn in eerdere kerkelijke documenten vanaf Vaticanum II vastgelegd. Het handboek wil vooral een praktische handleiding zijn, dat de oecumenische beweging vooral wil inspireren om werk te maken van de spirituele oecumene.

Het handboek is geschreven voor de wereldkerk. Natuurlijk is er een zekere ongelijktijdigheid wat betreft de oecumenische beweging wereldwijd. Bovendien zijn de

gesprekspartners zeer verschillend. Wanneer we naar de oecumenische beweging in ons eigen land kijken en alle initiatieven die gedurende de afgelopen 50 jaar zijn ontwikkeld, zou het, oppervlakkig bezien, zeker qua ‘tips en trucs’ een nogal magere en gedateerde indruk kunnen maken.

Toch gaat zo’n oordeel voorbij aan de intentie van het boek. Het wil de oecumenische beweging opnieuw beleven en verdiepen vanuit de spirituele oecumene, het kloppende hart en het middelpunt van alle pogingen om verdeelde christenen in eenheid bijeen te brengen. Iedere verdieping, iedere herbronning is welkom, omdat het ons in de gelegenheid stelt ons mensenwerk te bezien vanuit - in dit geval - ons daadwerkelijk verlangen om één te zijn met de andere christenen. Mocht het handboek mager of gedateerd kunnen overkomen, dan kan het ook een teken zijn dat we nog meer op God en zijn Geest moeten vertrouwen en hopen bij het totstandkomen van de verzoening van alle christenen. Of zoals het handboek eindigt: “En de hoop wordt niet teleurgesteld, want Gods liefde is in ons hart uitgestort door de heilige Geest die ons werd geschonken” (Rom. 5,5).

Toekomst van oecumene
Aan de hand van het *Handboek voor de spirituele*
oecumene van kardinaal Kasper

Ds. drs. W. Vermeulen

Dominee in Bergen op Zoom en voorzitter van de classis West-Brabant

Inleidende opmerkingen

Oecumene is geen keuze: zowel de kerkorde van de RKK als de PKN, maar vooral ook het bijbelse getuigenis roepen ons er toe op. Het belangrijkste gebod volgens Jezus Christus is: God liefhebben met geheel je hart en verstand en kracht, en de naaste als jezelf.

Oecumene is geen keuze, want het is onze belijdenis: ik geloof in één heilige, katholieke en apostolische kerk. Protestanten zijn ook katholiek.

Voor oecumene is het goed dat men zich thuis voelt in de eigen traditie. Vervolgens moet men de eigen traditie kunnen relativiseren. Mensen die roepen dat alleen zij gelijk hebben, missen de boot.

Wanneer je altijd gehoorzaam bent, je laat begrenzen aan de eigen kerkorde of kerkelijke traditie doe je jezelf op twee punten tekort:

1. de vraag naar de bron: je eigen persoonlijke gehoorzaamheid aan de schrift. Het is goed als men er een idee van heeft waar onze bron ligt; in de liefde van God, waarvan de schrift getuigt. De oproep om zijn volk te zijn, waar Hij aangeeft onze God te willen zijn.
2. de vraag naar het visioen: andere schapen uit andere stallen die allen de ene stem van de herder herkennen: het visioen is uiteindelijk één kudde, één herder (Joh 10:16). Of heel kernachtig: Johannes 15:12 mijn gebod is dat jullie elkaar liefhebben zoals Ik jullie liefheb.

Handboek voor de spirituele oecumene

Is het oecumenische glas hiermee nu half vol of half leeg? Aan de ene kant geldt: als we alles doen waarvan het boekje zegt dat we het zouden kunnen doen, dan zouden we al veel meer doen dan nu. Dus laten we maar eens gaan beginnen om activiteiten uit dit boekje met elkaar uit te gaan voeren. Aan de andere kant: het visioen, de droom, de roeping gaat wel verder dan de grenzen van dit boekwerk.

Bergen op Zoom: praktische oecumene

In de 60'er en 70'er jaren was oecumene vooral gericht op vragen inzake huwelijkspastoraat en dergelijke. In 1967 vond de oprichting plaats van de Raad van Kerken in Bergen op Zoom.

Vanaf 1988 groeide het besef dat de kerken *eenzelfde roeping* hebben om kerk te zijn in de huidige samenleving. Aan de kerken worden dezelfde vragen gesteld, dezelfde problemen voorgelegd. Dan is het ook goed om te proberen gezamenlijk antwoord te geven.

Dit gaat uit van de herkenning dat je, hoewel vanuit een verschillende traditie, toch bij dezelfde familie hoort van 'wandelaars, zoekers, twijfelaars, zeker-weters, mensen onderweg met God'.

Leren, vieren, dienen

Je kunt elkaar vinden op drie terreinen: leren, dienen en vieren (J. Hendriks). Ook Walter Kasper komt in zijn boekje tot een vergelijkbare driedeling van de roeping van de kerk.

Leren: dat is vorming, toerusting, catechese. Er is heel veel wat je samen kunt doen: bijbelstudie, kerkgeschiedenis, iconografie, praten over huisbezoek, kerkmuziek, leerhuis, en dergelijke. We hebben in Bergen op Zoom een brochure met

gezamenlijk werk van vele bladzijden. Soms ga je natuurlijk ook even apart zitten, wanneer die eigen dingen aan de orde zijn. Belijdenisvoorbereiding of vormselvoorbereiding om maar wat te noemen.

Dienen, diaconaal: dit is een grote uitdaging. Denk aan inloophuis, gesprek met islam, ravelijndagen, presentie in tehuizen, maar ook bij 4 mei herdenking. Elkaar dienend en de samenleving dienend.

Vieren (is ook pastoraal): denk aan gezamenlijke vieringen in tehuizen, ook persoonlijke vieringen, dus huwelijksvieringen, doop en dergelijke. Momenten vierend markeren in de samenleving: jazz-diensten, feestelijke vastenavond kerkdienst, Kerst (lessons & carols), scholendienst, vespers, roze zaterdag. En natuurlijk ook vieringen tijdens de bid-week voor de eenheid van de christenen.

Afrondend

Oecumene is 'gehoorzaamheid aan de schrift'.
En natuurlijk ook in gehoorzaamheid aan de kerkorde:
artikel XVI.

Oecumene is geen keus, het is roeping en opdracht. Je gaat dus regelmatig bij elkaar zitten om je samen af te vragen wat er van je verwacht wordt. dat houdt in de discipline tot overleg en ontmoeting.

Voor mijzelf zijn hierbij ook zeker de twee concentratie punten van de protestantse sacramentstheologie aan de orde. Beide zijn het oproepen van Jezus Christus. Hieraan kan in oecumenische gezamenlijkheid gehoorzaamd worden:

- Doopt hen / leert hen onderhouden (Mattheüs 28)
- Doe dit om mij te gedenken (Lucas 22)

Voor mij is heel basaal van belang het gevoel tot de ene katholieke (verscheurde) kerk te horen. Want onze (gezamenlijke) geloofsbelijdenis is, zoals ik reeds zei aan het begin van deze inleiding: we geloven in één heilige, katholieke en apostolische kerk.

Oecumene in de pastorale praktijk

Drs. E. Bornhijm

Pastoraal werker van de parochie Sint Christoffel in de regio Halsteren en Steenbergen

Ervaringen uit het pastorale veld

Mijn eerste oecumenisch contacten heb ik opgedaan in de tijd van mijn theologiestudie. Aan de faculteit Godgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam (UvA), heb ik een jaar lang leescolleges gelopen bij prof. Joop Boendermaker. Samen met nog twee katholieke theologen en een groep studenten lazen en bespraken we geschriften van Maarten Luther. Het leerde mij hoe protestanten denken, theologische, bijbels maar ook op het gebied van het gewone leven.

Om een oecumenische instelling te hebben moet je open kunnen staan voor een andere manier van gelovige beleving. Dat maakt je tegelijkertijd ook bewust van je eigen (rooms-katholieke) achtergrond en de ontdekking dat protestanten en katholieken andere denkkaders hebben. Bijvoorbeeld de rol van de 'vrije wil' tegenover het bekende 'gered door het geloof alleen' of om een ander thema te noemen: Bijbel versus Traditie. Het blijven geloofsonderwerpen waarin we van mening zullen verschillen.

Goede (vriendschappelijke) contacten

Echt betrokken bij oecumene raakte ik pas in mijn werk als pastoraal werker in het parochiepastoraat. Een mooi voorbeeld daarvan was het in 1998 georganiseerde Jaar van de Bijbel. Ik was toen werkzaam in het gebied Raamsdonk-Raamsdonsveer-Geertruidenberg.

De Hervormde en Gereformeerde kerken hadden een commissie gevormd om in die drie plaatsen enige activiteiten te organiseren die vooral een zo breed mogelijk publiek moesten aanspreken en bereiken. Ze vroegen aan de rooms-katholieke collega's of niet één van hen ook in de commissie zitting wilde nemen om zo de katholieke parochies mee te laten doen.

Waarom deed ik mee? Misschien wel de belangrijkste reden was dat ik goed kon opschieten met de hervormde dominee. Die had ik leren kennen bij de jaarlijkse twee oecumenische gelegenheden die de streek rijk was: 4 mei (dodenherdenking) en Koninginnedag (dat begon met een ochtendviering waarbij ook de burgemeester aanwezig was).

Oecumene lukt als er goede (vriendschappelijke) contacten zijn. De kans op zulke goede contacten is het grootst bij kerken die lid zijn van de PKN. Samenwerking met Christelijke Gereformeerde en de in naam op hen gelijkende andere kerken maar ook de Hersteld Hervormden kerk, de Pinkstergemeenten enz. zal een stuk moeilijker zijn. Dat ligt ook aan het hoog belijdenisgehalte van deze laatstgenoemde kerken. Open staan voor een ander geloof betekent al gauw overtuigen.

Een kapstok en betrokkenheid

In de vele oecumenische activiteiten die we in Raamsdonk-Raamsdonsveer-Geertruidenberg ontplooiden en die alle kerken in de drie dorpen wisten te activeren, sprongen naast het al genoemde vriendschappelijke contact nog twee andere elementen in het oog, die oecumenische samenwerking gemakkelijk weten te maken. De kapstok 'Het jaar van de Bijbel', bleek een goede

motor te zijn om iets te organiseren. Als de kapstok iets met Bijbel te maken heeft, loopt het protestantse deel van onze bevolking zich sowieso al warm. Het is misschien de kunst voor katholieken om de Bijbel iets meer naar hun kant om te buigen om ook enthousiast te worden.

Een voorbeeld hiervan was het voorstel om een bijbeltentoonstelling te organiseren. Er was echter een probleem. De protestanten hadden een keur aan vaak historische Bijbels, maar wat hadden wij te bieden? Het enige dat wij konden inbrengen was de KBS-vertaling uit 1975.

Maar wat we wel hadden waren oude Gregoriaanse gezangenboeken en oude missaals. En dus werd het toch een mooie tentoonstelling waarbij ieder een eigen inbreng had. De protestanten zorgden voor de Bijbels, wij voor materiaal dat meer het omgaan met de Bijbel liet zien; het één vulde het ander prima aan.

Het tweede element dat ik wil noemen is (ook opgedaan in latere oecumenische contacten): om oecumene van de grond te laten komen is het voor protestanten genoeg enkele enthousiaste vrijwilligers te vinden. Voor de katholieken is het noodzakelijk dat er zich een pastor mee bemoeit! Ik denk dat het veel te maken heeft met: 1) de manier waarop de kerken georganiseerd zijn (kerk meer van onderop versus kerk meer van bovenaf) en dat 2) protestantse gelovigen zich in het algemeen veel meer bewust zijn van hun bijbelse en kerkelijke achtergrond.

Maria

Zo, nu genoeg over de Bijbel, laten we een wat katholieker thema nemen: Maria. In de periode dat ik werkzaam was in

Drenthe, werd ik omringd door vele dominees terwijl mijn eerste katholieke collega 20 kilometer verderop woonde. Een bekend feit in de katholieke diaspora van het bisdom Groningen-Leeuwarden.

Maar nu wilde het geval dat net over de grens in Duitsland (ca. 1 uur rijden) het bedevaartplaatsje Heede lag. Het was nota bene de Gereformeerde dominee die me er op attent maakte! Gezamenlijk belegden we twee avonden: één over de bijbelse Maria (door hem geleid), en één over de betekenis van Maria in de katholieke kerk, inclusief uitleg over het Rozenkransgebed, door mij geleid. De afsluiting zou een uitstapje zijn naar Heede. Helaas was ik verhinderd om daar naar toe te gaan maar de twee avonden waren zeer inspirerend.

Typisch katholieke onderwerpen vinden bij protestanten een ingang als het bijbelse connotaties heeft. Dat geldt ook omgekeerd. Katholieken doen gemakkelijker mee als Bijbel verbonden wordt met kerkelijke traditie. De bespreking en verering van Maria als Moeder Gods en Middelaars vraagt echter om een zekere nuchterheid van spreken. Zoals kardinaal W. Kasper het zegt: Maria, als verwijzing naar God, is voor protestanten te accepteren; Maria als Medeverlosseres (Johannes-Paulus II) is al gauw een brug te ver.

Het houden van een lezing

Een andere vorm van oecumene dat ik nog onder uw aandacht wil brengen is: het houden van een lezing. En daar is een grote vraag naar. Zowel binnen de kerken als daar buiten. Van KBO's tot de Zonnebloem, iedereen is op zoek naar sprekers.

Meestal gaat het over ‘vissen op de Oosterschelde’ om maar iets te noemen, bloemschikken, honing maken enz. totdat ik in Drenthe gevraagd werd om voor een ouderengroep iets te vertellen over Titus Brandsma en Dietrich Bonhoeffer, beiden geloofsgetuigen en slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.

Ik wist eigenlijk niets van hen maar vond het een mooie studieuze uitdaging. En voor dat ik het wist werd ik door allerlei ouderengroeperingen van verschillende christelijke snit gebeld met dezelfde vraag.

Ook in Halsteren, een van de kernen waar ik nu werkzaam ben heeft men ervan lucht gekregen dat ik vandaag een lezing houd, en zo zal ik volgende week op uitnodiging van de commissie Vorming en Toerusting van de Protestantse gemeente, komen te spreken over Spirituele Oecumene.

Maak dus bekend dat je een specialiteit in huis hebt (waarop je bent afgestudeerd bijvoorbeeld) of grijp kansen aan om als spreker uitgenodigd te worden. Spiritualiteit in het algemeen is in, maar dat geldt ook voor christelijke spiritualiteit. Ook voor niet-kerkelijken.

Hoe het niet moet...

Ten slotte nog een voorbeeld hoe het naar mijn mening niet moet. Een jaar geleden werden wij (mijn priestercollega en ik) gevraagd om namens de Katholieke Kerk een ouderling af te vaardigen naar een zorginstelling waar men eigen vieringen verzorgt. Dan zou er ook een katholiek zijn die voor en na de dienst - zoals dat gebruikelijk is - de predikant een hand zou kunnen geven. Dat wij geen ouderling hadden wisten ze wel maar die moest omwille van de oecumene maar gecreëerd worden.

Oecumene waarin we de verschillen willen gladstrijken, leidt naar mijn mening tot een grote geestelijke vervlakking die aan beide tradities geen recht doet. Het verlamt het oecumenische gesprek in plaats van dat het gesprek wordt gestimuleerd.

Oecumene zoals verwoord in het handboek, waarbij het eigene van onze tradities en het omgaan met de Bijbel onze gesprekspartners zijn, leidt tot geestelijke verdieping: spirituele oecumene. De rijkdom die dat geeft doet ons één zijn. Eén van Geest.